

Türkiye’de Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Arasında Sosyal Dışlanma ve Çok Boyutlu Yoksunluk: Konya Örneği

Social Exclusion and Multidimensional Deprivation Among Seasonal Migrant Agricultural Labors in Turkey: A Case Study of Konya

Merve ERCAN^a Fatümatü Zehra ERCAN^b Nurgün KUL PARLAK^c

^a Muş Alparslan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet, Muş, Türkiye.
ORCID: 0000-0002-9293-0218, m.ercan@alparslan.edu.tr

^b Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet, Konya, Türkiye.
ORCID: 0000-0001-9978-1713, f.zehraercan@gmail.com

^c İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet, İstanbul, Türkiye.
ORCID: 0000-0002-0497-9098, nur-parlak@hotmail.com

ÖZ

Anahtar Kelimeler:

Mevsimlik Tarım İşçiliği
Çocuk İşçiliği
Yoksulluk
Eğitim Sorunları
Kayıt Dışı İstihdam

Gönderilme Tarihi: 13.06.2025
Revizyon Tarihi: 06.07.2025
Kabul Tarihi: 30.12.2025

Makale Kategorisi:

Araştırma Makalesi

Amaç: Konya, Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştığı sorunları; sosyal dışlanma bağlamında incelemektir.

Yöntem: 16-43 yaş arası 20 işçiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla nitel fenomenolojik bir çalışma yürütülmüştür. Veriler tematik analiz edilmiştir.

Bulgular: Üç ana tema ortaya çıkmıştır: 1. Geçici yerleşim alanlarındaki sorunlar: Yetersiz altyapı, sağlıksız barınma koşulları ve sakinler ile işverenlerle yaşanan gerginlikler. 2. Yoksulluk: Topraksızlık, kayıtsız çalışma ve eğitimsizlik, devam eden yoksulluğa katkı sağlamaktadır. 3. Kırılgan gruplar: Kadınlar cinsiyete dayalı eşitsizliklerle karşı karşıya kalırken, çocuk işçiliği yaygındır.

Sonuç: Mevsimlik işçiler kötü yaşam koşulları ve sosyal dışlanma deneyimlemektedir. Kadınlar, iş yükü ve karar alma süreçlerinde eşitsizlikle karşılaşmaktadır. Çocuk işçiliği, eğitime erişimi engellemektedir. Bu sorunlar yapısal yoksulluk, düşük eğitim düzeyi ve sosyal güvence eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

Özgün Katkı: Bu çalışma, mevsimlik gezici tarım işçilerinin yoksulluk ve sosyal dışlanma deneyimlerini Konya özelinde ele alarak literatüre bölgesel ve bağlamsal bir katkı sunmanın yanı sıra yoksulluğu yalnızca ekonomik yoksulluk ile sınırlandırmayıp toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sağlık, barınma, eğitim ve sosyal hizmetlere erişim gibi çok boyutlu bir çerçeveden inceleyerek sosyal dışlanmanın yapısal ve gündelik yaşam deneyimleriyle ilişkisini görünür kılmaktadır. Bu şekilde, Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerine yönelik sosyal politika ve müdahale alanlarının geliştirilmesine bütüncül bir perspektif kazandırmaktadır.

ABSTRACT

Keywords:

Agricultural Labor
Child Labor
Poverty
Education Problems
Informal Employment

Received: 13.06.2025
Revised: 06.07.2025
Accepted: 30.12.2025

Article Classification:

Research Article

Purpose: To examine the problems faced by seasonal agricultural labors in Konya, Turkey, focusing on housing, infrastructure, education, health, social exclusion, and labor exploitation, with emphasis on vulnerabilities of women and children.

Methodology: A qualitative phenomenological study was conducted using semi-structured interviews with 20 workers aged 16-43 years. Data were analyzed to identify emerging themes.

Findings: Three main themes emerged: 1. Problems in temporary settlement areas: Inadequate infrastructure, unhealthy housing conditions, and tension with residents and employers. 2. Poverty: Landlessness, unregistered work, and lack of education contribute to ongoing poverty. 3. Vulnerable groups: Women face gender-based inequalities, and child labor is widespread.

Conclusion: Seasonal workers experience poor living conditions and social exclusion. Women face inequality in workload and decision-making processes. Child labor hinders access to education. These issues stem from structural poverty, low education levels, and lack of social security.

Originality: This study examines the experiences of seasonal migrant agricultural labor in poverty and social exclusion, specifically in Konya, thereby contributing to the literature with a regional and contextual perspective. It goes beyond limiting poverty to economic deprivation, instead analyzing it through a multidimensional framework that includes gender inequality, health, housing, education, and access to social services, thereby revealing the relationship between social exclusion and structural and everyday life experiences. In this way, it provides a holistic perspective for the development of social policy and intervention areas for seasonal agricultural labors in Turkey.

1. GİRİŞ

Mevsimlik tarım (MT) işçilerinin karşılaştığı yoksunluklar çok boyutlu olup barınma, sanitasyon, sağlık, beslenme, enerji, bilgi ve teknolojiye erişim gibi alanları da kapsamaktadır (Arslan Pauli & Gülçubuk, 2024).

İşgücü piyasasının yapısı, bu zorlukların altında yatan sistemik faktörleri anlamak için kritik öneme sahiptir. Dedeoğlu (2023), Türkiye'de mevsimlik tarım işgücü piyasalarının güvencesizleşme sürecinin göç yönetimi, işgücü bağı ve işe alım rejimleri tarafından kolaylaştırıldığını belirtmektedir. Bu süreç, işgücünün güvencesizleşmesini yoğunlaştırmakta ve tarım sektörünün en dezavantajlı gruplara erişimini genişletmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'nin en büyük tarım havzalarından biri olan ve 31.000 mevsimlik tarım işçisine ev sahipliği yapan Konya'ya odaklanmaktadır (Kalkınma Atölyesi, 2019). Araştırma, Konya'daki MT işçilerinin karşılaştığı barınma, altyapı, eğitim, sağlık, toplumsal dışlanma ve emek sömürüsü gibi çok boyutlu sorunları incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle kadın ve çocukların özgün kırılganlıklarına odaklanarak, işverenler ve yerel halkla kurulan ilişkiler bağlamında bu eşitsizlikleri görünür kılmayı hedeflemektedir.

Araştırmanın temel problemi, Konya'daki MT işçileri, barınma, altyapı, eğitim, sağlık hizmetleri ve emek sömürüsü açısından sosyal dışlanma ve çok boyutlu yoksunluğu nasıl deneyimledikleridir.

Bu araştırma, MT işçilerinin sorunlarına bütüncül bir yaklaşım getirerek, problemler arasındaki dinamik yapıyı aydınlatmayı ve sosyal politika müdahalelerinin geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal dışlanma, bireylerin veya grupların ana akım toplumluma tam anlamıyla katılamadığı bir süreç olarak tanımlanır. Bu kavram, farklı ülkelerde çeşitli anlamlar taşıyabilir, ancak genellikle üç temel düşünce etrafında şekillenir. İlk olarak, Fransızlar bu durumu "birey ile toplum arasındaki sosyal bağların kopması" olarak tanımlar. Bu tanım, bireylerin toplumun bir parçası olmasının önemini vurgulamakta ve sosyal entegrasyonun zıttı olarak değerlendirmektedir. Sosyal dışlanma ekonomik, sosyal ve politik alanlardaki yoksunlukları içermekte olup, güç ilişkilerini ve sosyal kimliği de kapsamaktadır. Sadece bir durum değil, aynı zamanda bireylerin dışlandığı süreçlere ve mekanizmalara da odaklanır. Fransa'da yaygın olan bu düşünce, dışlanmayı birey ve toplum arasındaki kültürel ve ahlaki bağın kopması olarak görmektedir. Genellikle yoksulları, işsizleri ve etnik azınlıkları yabancı olarak tanımlar. ABD'de yaygın olan diğer bir düşünce, dışlanmayı, bireylerin ekonomik veya sosyal etkileşime tam erişimini engelleyen ayrımcılık veya piyasa işleyişindeki kusurların bir sonucu olarak görmektedir. Britanya ve Kuzey Avrupa'da etkili olan başka bir düşünce ise, dışlanmayı güçlü grupların tekel oluşturmaları ve özellikle işgücü piyasasında yabancıların erişimini kısıtlamak için "sosyal kapanmayı" kullanması olarak tanımlar (Haan, 1998).

Bu çalışmada MT işçilerinin sorunlarını Fransızların kullandığı "sosyal dışlanma" tanımı çerçevesinde incelemenin anlamlı olduğu düşünülmüştür. Sosyal dışlanma, "sosyal bağın kopması" olarak tanımlanır ve azalan katılım, erişim ve dayanışmayı içeren bir süreçtir. Toplumsal düzeyde, yetersiz sosyal uyumu veya bütünleşmeyi yansıtırken, bireysel düzeyde, normatif olarak beklenen anlam dolu sosyal ilişkiler inşa etme ve sosyal faaliyetlere katılma yetersizliğini ifade eder (Silver, 2022). Sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyal ve kültürel olmak üzere üç farklı boyutu bulunmaktadır. Bu bağlamda, MT işçilerinin sosyal dışlanmayı tüm boyutlarıyla deneyimledikleri görülmektedir.

Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık yarısı kırsal alanlarda yaşamaktadır. Bu alanlar, birçok ülke için ekonomik üretkenliğin temel bileşenlerinden biri olan tarım sektörünü barındırmaktadır. Tarımda makineleşmeye rağmen insan gücüne duyulan ihtiyaç devam etmektedir. Küresel düzeyde yaklaşık 1 milyar kişi tarım sektöründe istihdam edilmekte olup,

bu iş gücünün %93,6'sının kayıt dışı koşullarda, düşük ücretli ve güvencesiz olarak çalıştıkları bilinmektedir (ILO, 2021). Özellikle meyve ve sebze üretimi gibi emek yoğun alt sektörlerde, dönemsel olarak büyük sayıda iş gücüne ihtiyaç duyulmakta; bu ihtiyaç çoğunlukla mevsimlik gezici tarım işçileri tarafından karşılanmaktadır (Görücü & Akbıyık, 2010).

Türkiye'de MT işçileri, tarımsal üretimin yoğunlaştığı dönemlerde aileleriyle birlikte belirli bölgelere göç ederek, sözleşmeli ya da sözleşmesiz şekilde ücret karşılığında çalışan bireylerden oluşmaktadır (Şen & Altın, 2018). Göç olgusunun geçici niteliği, beraberinde eğitim, sağlık, barınma, sosyal güvenceye erişim gibi temel haklara ilişkin çok katmanlı sorunlar doğurmaktadır. Kadın emeğinin görünmezliği, çocuk işçiliği, çocukların eğitim sistemine entegre olamaması gibi durumlar bu kırılgan yapının temel göstergeleridir (Pekşen Akça & Arslan, 2021).

Mevsimlik tarım işçilerinin yoksulluğun tüm boyutlarını deneyimlemeleri (gıda, barınak, sosyal ilişki, eğitim, güç vb.) onlarla ilgili çalışmalarda çok boyutlu yoksunluğu tasvir eden bir kavrama ihtiyaç doğurmuştur. Sosyal dışlanma kavramı bu çok boyutlu yoksunluğa ilişkin kapsayıcı bir tanım olup, yoksulluğun sürengenliği, dinamikliği, yapısal ve politik boyutlarına ilişkin geniş bir çerçeveye sunmaktadır. MT işçileri, yılın belirli zamanlarında ikamet ettikleri yerleri bırakarak üretim sezonu boyunca farklı illere çalışmak için gitmektedir. Bu geçici göç hareketinin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyo-kültürel, mekânsal ve toplumsal sorunları da beraberinde getirdiği bilinmektedir. Bu sorunlar arasında barınma koşulları ve altyapı hizmetlerine erişim yetersizliği en temel sıkıntılar arasında yer almaktadır (Benek & Ökten, 2011). İşçilerin geçici yerleşim alanları çoğu zaman plansız, sağlıksız ve insan onuruna aykırı şartlara sahiptir; yeterli içme suyu, elektrik, kanalizasyon, atık yönetimi, ulaşım ve sağlık hizmetleri gibi temel altyapı unsurlarına erişim ciddi ölçüde sınırlıdır. Bu kötü ve sağlıksız çalışma koşullarına yerel halkın ve işverenlerin duyarlı kalmaması ise problemleri kronikleştirmektedir. Bu durum, yalnızca yaşam kalitesini düşürmekle kalmayıp, sağlık risklerini de artırmakta ve ana akım toplumla sosyal mesafeyi derinleştirmektedir (Demirli Yıldız, 2022).

MT işçilerinin yerel halkla etkileşimleri ise genellikle önyargı, kültürel mesafe ve ötekileştirici tutumlar ile şekillenmektedir. Bu vaziyet, işçilerin geçici olarak ikamet ettikleri yerlerde kültürel, mekânsal ve sosyal izolasyonuna sebebiyet vermektedir. MT işçiliği bağlamında kadınların ve çocukların, çok boyutlu dezavantaj sarmalı içerisinde en kırılgan grupları oluşturduğu bilinmektedir. Kadın işçiler, hem tarımsal üretim sürecinde hem de geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda ev içi emekte aktif rol üstlenmektedir (Kaya & Özgürnal, 2016). Bu durum, kadınların hem fiziksel hem de duygusal yüklerini dramatik şekilde artırmaktadır. Diğer kırılgan grup olan çocuklar ise büyük oranda aileyle birlikte tarlalarda çalışmak zorunda kalmakta, bu durum çocuk işçiliği sorununun sürekliliğini beslemektedir. Eğitim hakkından mahrum kalan bu çocukların, psiko-sosyal gelişimlerinin önemli bir unsuru ve çocukluklarının ayrılmaz bir parçası olan oyun hakkından da mahrum kaldıkları bilinmektedir. Çocuk işçiliği, yalnızca pedagojik gelişimi aksatmakla kalmayıp, çocukların yaşamını kaliteli bir şekilde idame ettirecek meslek ve beceri gibi sosyal sermaye edinimini engelleyerek kuşaklar arası yoksulluk döngüsünü beslemekte ve yeniden üretmektedir (Öcal, 2021).

Türkiye'de MT işçisi kitlesi 1950'li yıllardan itibaren görünürlük kazanmış, ancak hukuki düzenlemelere 2010/6 sayılı genelgeyle başlanabilmiştir. Bu düzenlemeler, işverenle işçi arasında hukuki bağın olmaması, işçi aracılığı, trafik kazaları ve etnik ayrımcılık gibi yapısal sorunlara yanıt arama çabası olarak değerlendirilmelidir (Benek, Baydemir & Bozdoğan, 2020). Mevsimlik işçiler, sosyal güvenlik sisteminin dışında tutulmakta; iş sağlığı, iş kazası, emeklilik, ölüm ve meslek hastalığı gibi temel güvencelerden yararlanamamaktadır. Yeşil Kart sistemiyle yalnızca sınırlı sağlık hizmetine erişebilmektedirler (5510 Sayılı Kanun, md. 14).

MT işçileri, düşük ücret, sağlıksız barınma, uzun çalışma saatleri ve temel haklardan yoksunluk gibi çok yönlü dezavantajlarla karşı karşıya kalan; çalışma hukukunun kapsamı dışında bırakılmış, "çalışan yoksulluğu" olgusunun tipik örneğini oluşturan kırılgan bir toplumsal gruptur. Gelişmiş ülkelerde MT işçilerine yönelik yapılan çalışmalarda benzer sorunların olduğu görülmektedir (Fialkowska & Matuszczyk, 2021).

Türkiye'deki MT işçileri hızla değişen toprak ve emek rejimleri altında üretim ilişkileri, nesiller arası süregelen yoksulluğun ve toplumsal dışlanma kesişiminin önemli bir odak noktasıdır. Bu işçiler, çoğunlukla Türkiye'den gelen Kürtler ve Araplar ile Suriyeli mültecilerden oluşmakta olup, neoliberalizmin, kırsaldan kente göçün ve çatışma/afet nedeniyle yerinden edilmenin kesişen krizlerinin artan etkilerini hissetmektedir (Kavak & Eren Benlisoy, 2025). Bu bağlamda, MT işçilerinin yaşadığı yoksunluklar ve karşılaştıkları zorluklar daha detaylı incelenmesi gereken konulardır.

MTİ tarımsal üretime ve gıda güvenliğine önemli katkılarda bulunmalarına rağmen, geçici çalışma yerlerinde yetersiz yaşam koşulları nedeniyle yoksunluk yaşamaktadır. Bu yoksunluklar, barınma, sanitasyon ve sağlık, beslenme durumu, enerjiye erişim, bilgi ve teknolojiye erişim olmak üzere çok boyutludur.

Bu genel durumu somut örneklerle desteklemek adına, çeşitli bölgelerde yapılan araştırmalar önemli bulgular sunmaktadır. Ankara ilinin Bala ilçesinde yapılan bir araştırma, bu işçilerin yaşam kalitelerini etkileyen yoksunluklarla karşı karşıya kaldıklarını ortaya koymuştur; yetersiz barınaklar, sanitasyon tesislerinin eksikliği, tekrarlayan fiziksel hastalıklar, beslenme yetersizlikleri ve bilgi ve teknolojiye sınırlı erişim dahil olmak üzere birçok yoksunlukla mücadele ettiklerini göstermiştir (Arslan Pauli & Gülçubuk, 2024). Benzer şekilde, daha geniş bir coğrafi bağlamda yapılan araştırmalar da bu durumu desteklemektedir.

Çukurova'da yapılan bir araştırmada Akdeniz Havzası'nda "ucuz gıda, ucuz işgücü ve yüksek kâr" mantığının sürekliliği, giderek belirsizleşen iklim kalıplarından, güvencesiz çalışma koşullarından ve değişen insan hareketliliği tipolojilerinden etkilendiğini göstermiştir. Doğu Akdeniz'deki emek yoğun tarım sistemlerindeki göçmen mevsimlik işçiler örneği, artan sosyo-mekansal düzeltmelerin ötesine geçerek, sosyal dışlanmanın ele alınması ve dönüştürücü uyum araştırmalarının altında yatan ilgi alanlarını ve değerleri anlama ihtiyacını vurgulamıştır (Turhan, 2021).

Manisa İli, Alaşehir İlçesi'nde gerçekleştirilen nitel bir çalışma, bölgedeki mevsimlik göçmen tarım işçilerinin toplumun genel refah seviyesinin çok altında yaşam standartlarına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal güvenceden yoksun olmalarına rağmen, mevsimlik tarım işçiliği, özellikle kırsal kesimdeki yoksulluk nedeniyle bu göçmenler için düzenli bir iş ve yaşam tarzı haline gelmiştir (Köroğlu, 2023).

MT işçilerinin karşılaştığı zorlukların altında yatan sistemik faktörleri anlamak için, işgücü piyasasının yapısını incelemek gerekmektedir. Dedeoğlu (2023) araştırmasında Türkiye'de MT işgücü piyasalarının güvencesizleşme sürecinin göç yönetimi, işgücü bağı ve işe alım olmak üzere üç rejim tarafından kolaylaştırıldığını ifade etmektedir. Bu rejimler eş zamanlı olarak göçmen işgücü arzını düzenlemek, Suriyeli, Azeri ve Gürcü işçilerden savunmasız ve ucuz işgücü çekmek için çalışmaktadır. Bu süreç, işgücünün güvencesizleşmesini yoğunlaştırmakta ve Türk tarım sektörünün erişimini en dezavantajlı gruplara kadar genişletmektedir (Dedeoğlu, 2023).

MT işçilerinin sosyal uyum, eğitim, kültür, rekreasyon vb. alanlarda nesiller arası aktarılan bir dışlanmaya maruz kaldıkları aşikârdır. Türkiye'nin güneyinde kırsal gettoların ortaya çıkışı, neoliberal tarımsal dönüşümlerin ve çağdaş göç akımlarının doğrudan bir sonucudur. Hem Kürt işçiler hem de Suriyeli mülteciler arasındaki ucuz işgücü arzı ve yoksulluk, çiftliklerin etrafındaki geçici çadır yerleşimlerinin damgasını vurduğu sosyo-mekansal değişimlere katkıda bulunmaktadır. Bu dönüşüm, piyasayı güvensizliğe ve kayıt dışılığa doğru itmekte ve bu işçilerin işgücü piyasasına olumsuz bir şekilde dahil edildiğini göstermektedir (Pelek, 2018).

Sonuç olarak, bu bulgular, Türkiye'deki MT işçilerinin sosyal dışlanmalarının bir göstergesi olup, maruz kaldıkları durumlara müdahalenin aciliyetini gözler önüne sermektedir. Ayrıca MT işçilerinin çok boyutlu yoksunluklarını gidermek ve yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirmek için kapsamlı politika ve müdahalelere duyulan ihtiyacı göstermektedir.

MT işçilerinin, sosyal dışlanmanın ekonomik boyutunu yoğun bir şekilde deneyimledikleri bilinmektedir. MT işçilerinin, aşırı yoksulluk nedeniyle tüm aile bireylerinin çalışmak zorunda kalması, nesiller arası meslek ve beceri edinmelerini de engellemektedir. Bu durum onları düşük

ücretlere razı olmak zorunda kalan vasıfsız ve kayıt dışı istihdam edilen alt düzey işçi konumuna mecbur bırakılmaktadır. MT işçileri, büyük ölçüde aracı (çavuş) sistemiyle kayıt dışı olarak çalıştırılmakta; bu durum, çalışma koşulları üzerinde denetim mekanizmalarının uygulanamamasına ve dolayısıyla işçilerin hak kayıplarına uğramasına yol açmaktadır. Katılımcıların yaşadıkları bölgelerde işleyebilecekleri topraklarının bulunmaması da yapısal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim, Toprak Kanunu kapsamında halka dağıtılan toprakların büyük ölçüde birkaç ailenin eline geçtiği ve bu şekilde yerel halkın durumunu iyileştirmeye yönelik politikaların sabote edildiği bilinmektedir (Yiğit, 2019).

31.000 MT işçisine ev sahipliği yapan Konya (Kalkınma Atölyesi, 2019), aynı zamanda Türkiye'nin en büyük tarım havzalarından birini temsil etmektedir. Bu nedenle Konya, MT işçiliğine dair sosyo-ekonomik dinamiklerin analiz edilebileceği önemli bir örneklem sunmaktadır. Bu çalışma, Konya'ya çalışmak üzere gelen MT işçilerinin karşılaştıkları barınma, altyapı, eğitim, sağlık, toplumsal dışlanma ve emek sömürüsü gibi çok boyutlu sorunları; özellikle kadın ve çocukların özgün kırılganlıkları ile birlikte ele almayı ve işverenler ile yerel halkla kurulan ilişkiler bağlamında bu eşitsizlikleri görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Literatürdeki çalışmaların, MT işçiliğine yönelik odak noktalarının barınma (Akalin, 2018), çocuk işçiliği (Dedeoğlu, Sefa Bayraktar, Çetinkaya, 2019), eğitim sorunları (Demirli Yıldız 2022), göç ve yoksulluk (Şen & Altın, 2018), etnisite ve ayrımcılık (Küçükırcı, 2012), sağlık sorunları (Kaya & Özgülner, 2016), işverenlerin MT işçilerine yönelik tutumları (Özdemir & Karadavut, 2019), depresyon (Örüm, Mart, Örüm & Mart, 2024) gibi tek ya da iki boyutlu olduğu görülmektedir. Bu araştırmada Konya örneğiyle MT işçilerinin çok boyutlu sorunlarını ekonomik, sosyal, kuşaklar arası yoksulluk, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında bütüncül olarak ele alınmış saha araştırması referans alınarak kadın ve çocukların özgün kırılganlıklarına mikro düzlemde açıklık getirilmeye çalışılmış ve MT işçilerinin sorunlarına bütüncül yaklaşılarak problemler arasındaki dinamik yapıya ışık tutulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde barınma, altyapı, eğitim ve sağlık hizmetleri, toplumsal cinsiyet, yoksulluk bağlamında sosyal politika müdahalelerinin geliştirilmesine yönelik somut veriler ortaya konmuştur.

3. YÖNTEM

Bu araştırmada nitel yöntemin fenomenolojik deseni kullanılmıştır. Fenomenolojik desende olgular insanların onlara atfettikleri değerler bağlamında kendi doğal ortamlarında incelenmektedir, sosyal fenomenler kendi bağlamlarında analiz edilmektedir (Çarpar, 2020). Bu yöntem bireylerin deneyimlerini yerinde gözlem ve açık uçlu sorularla derinlemesine görüşmeler yaparak detaylı bilgiye ulaşılabilmesi düşünüldüğü için seçilmiştir. Bu araştırma için Selçuk Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 28/09/2022 tarihli ve 2022/941 nolu toplantısında 06 sıra sayılı kararı ile izin alınmıştır.

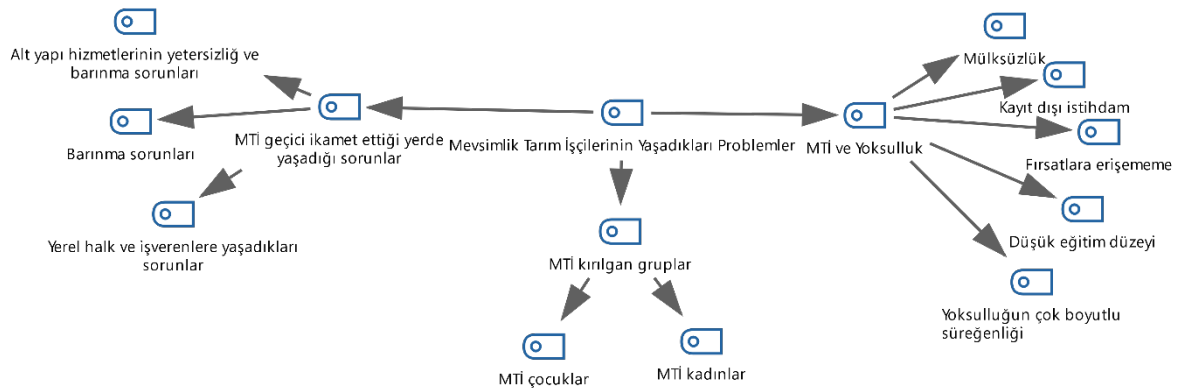
Araştırmanın gereçleri, demografik bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Araştırma bilgileri, Konya Selçuklu ilçesine Şanlıurfa'dan gelen mevsimlik gezici tarım işçilerinden 10-30 Mayıs 2023 tarihlerinde işçilerin geçici yerleşim yerlerine gidilerek yüz yüze görüşülerek edinilmiştir. Katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

16 ve 43 yaş aralığında olan 10 erkek ve 10 kadın katılımcıdan toplanan bilgiler, görüşme sürecinde görüşmeler katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş ve kayıtlar araştırmacı tarafından deşifre edilmiştir.

Edinilen bilgilerin analizi MAXQDA programı ile tematik olarak yapılmıştır. Analizde hem tümevarım hem de tümden gelim kullanılmıştır. Veri setinin içinden doğrudan temaların oluşturulmasına olanak tanıyan tümevarım kodlama stratejileri ile kodlamanın, literatür ve araştırma soruları temelinde oluşturulan temalar üzerinden yapıldığı tümdengelim kodlama birleştirildi. Oluşturulan kodlardan kategoriler geliştirildi ve temalar oluşturuldu. Tematik analiz Şekil 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Gezici Mevsimlik Tarım İşçilerinin Demografik Bilgileri

Katılımcı	Yaş	Eğitim	Çocuk Sayısı	Kök Aile MTA Geçmişi	Notlar
K1	19	İlkokul	0	Var	12 kardeş, babası emekli köy koruyucusu
E1	18	Lise	0	Yok	8 kardeş, anne-baba ilkokul terk
K2	16	6. sınıf terk	0	Var	Babası hapse girmiş, 3 kardeş okul terk
K3	29	İlkokul	3	Var	5 kardeş, okuldan sonra çalışmaya başlamış
K4	33	Okula gitmemiş	5	Var	2 yıl önce Osmaniye'ye taşınmış
K5	40	Okuma yazma yok	8	Yok	Eşinin ailesi MTA geçmişine sahip
K6	38	Sonradan diploma almış	6	Var	Kuması var, resmi nikah kumanın üzerinde
E2	42	İlkokul terk	8	Var	Kök aile MTA işçisi
E3	41	İlkokul terk	6	Var	Osmaniye'de elektrikçi
E4	29	Ortaokul	4	Var	Çavuş, kardeşler MTA işçisi
K7	37	İlkokul terk	3	Var	4 kardeş üniversite mezunu
E5	34	İlkokul	3	Var	Kök aile MTA işçisi
E6	43	İlkokul terk	9	Var	2 çocuk okul çağında değil
E7	23	Ortaokul terk	0	Var	5 kardeşin en büyüğü
K8	24	İlkokul	4	Yok	Eşinin ailesi MTA işçisi
E8	32	Ortaokul	4	Var	Çavuş, 20 kardeş
E9	42	Belirtilmemiş	14	Var	13 yaşından beri MTA işçisi
E10	16	Lise 1	0	Var	9 kardeş
K9	15	8. sınıf terk	0	Var	3 kardeş
K10	40	Okula gitmemiş	6	Var	10 yaşından beri MTA işçisi

Şekil 1: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşadıkları Problemler

4. BULGULAR

Mevsimlik gezici tarım işçiliği, yalnızca ağır çalışma koşullarıyla değil, aynı zamanda göç sürecinin beraberinde getirdiği barınma, hijyen ve sosyal dışlanma gibi çok katmanlı sorunlarla şekillenmektedir (Lordoğlu & Etiler, 2014). Bu çalışmada, mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştığı zorlukları daha iyi anlamak için yapılan saha araştırmasının bulguları sunulmaktadır. Araştırma bulguları, geçici yerleşim, kırılğan gruplar ve yoksulluk temaları çerçevesinde ele alınmıştır. Görüşmeler, işçilerin geçici ikamet alanlarında gerçekleştirilmiş; her yerleşim biriminde yaklaşık 30 çadırın bulunduğu ve bu yapının bir "çavuş" tarafından organize edildiği gözlemlenmiştir. Çavuş, işverenle işçiler arasındaki aracılığı yürüterek her iki taraftan komisyon almaktadır. Yerleşimlerde genellikle bebekli kadınlar ve çalışamayacak durumdaki çocuklar kalmakta; bazı kadınlar çocuklarıyla birlikte tarlaya gitmekte, çocuk bakımı ise çoğunlukla daha büyük kardeşler tarafından üstlenilmektedir. Araştırma bulgularının detaylı analizinde, mevsimlik tarım işçiliği ve yoksulluk arasındaki güçlü bağlantı öne çıkmaktadır.

4.1. Mevsimlik Tarım İşçiliği ve Yoksulluk

Yoksulluk, başlangıçta gelir yetersizliği ile eş anlamlı olarak kullanılırken, günümüzde ekonomik kaynak yetersizliğinin yanı sıra çeşitli kültürel, sosyal ve siyasi haklardan mahrum kalma durumunu da kapsamaktadır (Malak, 2023). Bu durum, yaşam kalitesinin düşmesi, kültürel ve toplumsal hayattan uzaklaşma, çalışma ve eğitim hayatı gibi birçok alandan dışlanma anlamına gelmektedir. Bu çok boyutlu yoksulluk tanımı, mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşullarını anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

MT işçilerinin demografik özellikleri incelendiğinde, küçük yaşlardan itibaren MT işçisi olarak çalıştıkları, formal ve enformel eğitim sistemlerine dahil olmadıkları ve istihdam piyasasında yer bulabilmek için herhangi bir meslek veya beceriye sahip olmadıkları görülmektedir. Ucuz emek güçleri dışında hiçbir sermayesi bulunmayan MT işçileri, asgari geçim ihtiyaçları için devlet desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu tema altında "kaynak ve fırsatlara erişememe", "mülksüzlük", "kayıt dışı istihdam", "düşük eğitim düzeyi" ve "yoksulluğun çok boyutlu süregelenliği" kodları incelenmiştir. Yoksulluğun çok boyutlu doğası, mevsimlik tarım işçilerinin kaynaklara ve fırsatlara erişimini önemli ölçüde etkilemektedir.

4.1.1. Kaynak ve fırsatlara erişememe

MT işçisi ailelerin, çocuk eğitim yardımı dışında bazı aileler kömür yardımı aldıklarını belirtmişlerdir (K5; K6; E2; K4). Kamusal hizmet ve fırsatların şehir merkezinde yoğunlaşması, bu ailelerin hizmetlerden ve yardımlardan sınırlı şekilde yararlanmalarına yol açmıştır. MTİ'ler mutlak yoksulluğun alt düzeyinde bulunmaktadır. Mutlak yoksulluk, hane halkının geçimini sağlayacak asgari standartlara sahip olmamasıdır. (Nazlıer Keser, 2019). Sosyal hizmetlerin ve yerel yönetimlerin yoksul ailelere sundukları imkanlardan yararlanamama nedenleri görüşmelerde netleştirilememiştir. Kaynak ve fırsatlara erişim zorluğu, mevsimlik tarım işçilerinin temel hizmetlere ulaşımını da etkilemektedir. Görüşmeciler, sosyal güvenlik kayıtlarının bulunmadığını, sağlık hizmetlerinden yeşil kart aracılığı ile yararlandıklarını belirtmiştir. Benek ve arkadaşlarının yapmış oldukları araştırmada da MT işçilerinin sağlık hizmetlerinden sadece yeşil kartla yararlandığı bulgusuna ulaşılmıştır (Benek vd., 2020).

Kamudan herhangi bir yardım almıyoruz eşimin sigortası ve yeşil kartı yok (K1).

Devletten 2 yıldır sadece kömür yardımı alıyoruz bir de çocuklar için okul parası o da sürekli kesiliyor biz buraya geldiğimiz için devam sorunu oluyor para kesiliyor. Yeşil kartımız var (K5).

4.1.2. Mülksüzlük

MT işçiliği, kuşaktan kuşağa aktarılan bir istihdam alanı olarak, mülksüzlük, arazilerin yetersizliği, verimsizliği ve topraksızlık gibi faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Güneş, 2017). Görüşmecilerin yoğun çalışmalarına rağmen mülk sahibi olmadıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar, gelirlerinin yalnızca geçimlik ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olduğunu belirtmişlerdir.

Ekonomik durumumuz normal evimizi yeni aldık tarlada kazancımızı biriktirdik evi aldık. Borcumuz yok. Tarlamız yok başka bir şeyimiz yok (K1).

Ev yapmak istedik hesapladık 300 bin tutuyor bizim hiç o kadar paramız olmuyor buradaki çalışmamız anca boğazımıza yetiyor (K6).

Urfa'da kendi evimiz var tapulu değil gecekondtu, ailemde herkes tarımda çalışıyor başka bir işte çalışan yok kışın çalışmıyoruz gelir getiren kimse yok. Hazine arazileri var ama kuru, su yok (E5).

MT işçileri, "yoksulun yoksulu" olarak tanımlanmakta ve nesiller boyu süregelen bir yoksulluk döngüsünde bulunmaktadır. Çalışma koşulları, onların alternatif yaşam koşulları elde edebilmeleri için gerekli olanaklara erişimlerini engellemektedir. Bu mülkiyet eksikliği yalnızca Türkiye'ye özgü değildir, mevsimlik tarım işçilerinin dünya genelinde ortak bir özelliğidir.

Caxaj ve arkadaşlarının (2022) Kanada'da gerçekleştirdikleri araştırma, MT işçilerinin büyük ölçüde göçmen yoksul ailelerden oluştuğunu ortaya koymuştur. Avrupa Birliği ülkelerinde, hukuken MT işçileri diğer işçilerle aynı haklara sahip olmalarına rağmen, genellikle yoksul ve göçmenlerin kayıt dışı olarak istihdam edildiği ve bu işçilerin aktif yaşamda bu haklara erişimlerinin sınırlı olduğu araştırma bulgularıyla desteklenmektedir (Bruzelius & Seeleib-Kaiser, 2022). Yoksulluk, eşitsizlik ve sosyal dışlanma, insan refahı üzerinde zararlı sonuçları olan birbirleri ile ilişkili olgulardır (Halkos & Aslanidis, 2023).

4.1.3. Kayıt dışı istihdam

Mevsimlik işler, göç olgusu ile ele alınmalıdır; zira göç olgusunun dezavantajları, geçici mevsimlik tarım işçileri tarafından da deneyimlenmektedir. Araştırmada, bazı ailelerin mevsimlik tarım işçiliğine ek olarak çalışabilmek amacıyla daimî ikamet ettikleri yerlerden (Harran) başka bölgelere göç ettikleri ve bu şekilde tarım mevsiminde ailecek tarlada çalışmanın yanı sıra diğer aylarda sosyal güvencesiz ve düşük ücretli farklı işlerde çalışarak ekonomik durumlarını iyileştirmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Aşağıdaki katılımcı anlatımları, mevsimlik tarım işçilerinin yaşamlarında kayıt dışı istihdam ve göçün nasıl kesiştiğini gözler önüne sermektedir.

Babam fıstık satıyor, biz de yevmiye ile çalışıyoruz fabrikada biz 3 kardeş çalışıyoruz günlük 120 TL sigorta yok (K2).

Katılımcılar, MT işçiliği ve benzer nitelikteki işlerde çalıştıklarını, eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğunu ve herhangi bir mesleki beceri edinme imkanlarının bulunmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca, geçimlerini sağlamak için çocuklarının da iş gücüne katılımına ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir.

Bu ailelerde çocuk işçiliğinin gerekliliği, mevsimlik tarımsal işlerde kayıt dışı istihdamın ne kadar güvencesiz olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir.

12 kardeşiz kardeşlerimde okumadı ben hiç okula gitmedim kardeşlerim MT işçisi olarak çalışıyor, annem babamda bu işi yapıyorlardı ben elim kazma tutmaya başladığında çalışmaya başladım şimdi bizim çocuklar öyle elleri kazma tuttu mu tarlaya götürüyoruz 9-10 yaşında başlıyorlar (E9).

2 yıldır Osmaniye'deyiz eşim orada hamallık yapıyor bu şekilde geçinebiliyoruz (K4).

Yoksulluk, eşitsizlik ve sosyal dışlanmanın birbiriyle bağlantılı sorunları, genellikle mevsimlik tarım işlerinde yaygın olan kayıt dışı istihdam uygulamalarına yol açmakta ve bu uygulamalar tarafından sürdürülmektedir.

4.1.4. Yoksulluğun çok boyutlu süregelenliği

Düzensiz yaşam koşulları, sosyal ilişkilerden izole olma durumu ve ağır, güvencesiz çalışma şartlarının, MT işçilerin, ekonomik, sağlık, sosyal olumlu gelecek beklentisi, psikolojik iyilik halini de kısıtladığı düşünülmektedir. Bu durum, literatürdeki çeşitli çalışmalarla da desteklenmektedir (Örüm, Mart, Örüm & Mart, 2024; Akça & Arslan, 2021; Caxaj, Weiler & Martyniuk, 2024;

Wheeler & Nye, 2024). Bu bağlamda, görüşmecilerin yaşam beklentileri ve gelecek hayalleri incelendiğinde, yoksulluğun çok boyutlu etkisi daha net ortaya çıkmaktadır.

Kendimizi geçindirecek kadar çadırlarda yaşamak zorunda kalmayacak kadar bir gelirimizin olmasını isterdim (K1).

Eğitim hayatının normal düzende seyretmesini isterdim ama böyle bir şey olacağını sanmıyorum (E1).

Keşke okusaydım hayatım güzel olsaydı çalışmak zorunda kalmazaydım. Meslek sahibi olurdum matematik öğretmeni olmak isterdim (K2).

Geçimizi sağlayabilseydik. Çalışmam gerekmeseydi (K9).

MT işçilerinin ifade ettikleri bu temenniler, onların içinde bulundukları zorlu yaşam koşullarını ve psikolojik durumlarını yansıtmaktadır. Konuşmalarında umutsuzluk ve bıkkınlık ifadeleri yer almaktadır. Çalışma ve yaşam koşulları, onların yaşam doyumlarını azaltmaktadır. Düzensiz yaşam tarzları, sosyal ilişkilerden izole olma durumu, ağır ve güvencesiz çalışma koşulları, MT işçilerini depresyona sürüklemektedir. Yaşam beklentileri, yalnızca geçim sıkıntısı çekmeden düzenli bir yaşam sürdürebilmektir. MT işçilerinin yaşadığı bu zorluklar, sadece Türkiye'ye özgü değil, dünya genelinde de benzer şekilde gözlemlenmektedir. Amerika'da Campbell-Montalvo ve ark. (2022) MT işçileri ile gerçekleştirdikleri araştırmada da, bu işçilerin sosyal izolasyon, yoksulluk, kaynaklara ve fırsatlara erişememe, güvencesiz ve düzensiz yaşam koşulları, ağır çalışma şartları gibi sorunlar yaşadıkları ve bunların depresyon gibi ciddi rahatsızlıklara yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal ilişkiler açısından da MT işçileri önemli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

Komşularımızla aramız fazla yok sürekli göç ediyoruz bir varız bir yokuz. Çok samimi değiliz ama sorunumuz yok (K1).

Göç insan ilişkilerimizi zorlaştırıyor (E2).

Tüm bu faktörler bir araya geldiğinde, MT işçilerinin yaşamlarının ne denli zorlu ve karmaşık olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Yılın önemli bir bölümünü evlerinden uzakta, sağlıklı koşullarda geçirmek, onların izole bir yaşam sürmelerine ve toplumun marjinal kesimlerine itilmesine neden olmakta, daha sağlıklı koşullarda farklı bir yaşam deneyiminden uzaklaşmalarına yol açmaktadır. MT işçilerinin karşılaştığı zorluklar sadece sosyal ve psikolojik boyutlarla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda geçici ikamet ettikleri yerlerde de çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

4.2. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Geçici İkamet Ettikleri Yerle İlgili Yaşadığı Sorunlar

Araştırma bulguları, MT işçilerinin yaşadıkları yerle ilgili olarak deneyimledikleri sorunları, “altyapı hizmetlerinin yetersizliği”, “barınma sorunu” ve “yerel halk ve işverenlerle yaşadıkları sorunlar” olmak üzere üç kategoride incelenmiştir.

4.2.1. Alt yapı hizmetleri ve barınma sorunu

MTİ'nin günlük yaşamlarını ve çalışma koşullarını önemli ölçüde etkileyen birçok sorun vardır. Literatürdeki diğer araştırmalarla da desteklendiği gibi, MT işçilerinin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri "barınma"dır (Saldanha, 2022; Benek & Ökten, 2011; Caxaj, Veiller & Martyniuk, 2024). Çalışma koşulları oldukça ağır olan MT işçilerinin, iş sonrası dinlenebilecekleri uygun koşulların olmaması, tükenmişlik düzeylerini artırmaktadır. Bu sorunların ciddiyetini fark eden Türk hükümeti, MT işçilerinin yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla 2010/6 sayılı başbakanlık genelgesinde MT işçilerinin sağlık, barınma, güvenlik, ulaşım ve dışlanma gibi sorunlarını kavramsallaştırarak bu problemlere çözüm üretmeyi hedeflemiştir. Ancak, bu genelgenin uygulanamaması nedeniyle 2017/6 sayılı genelgenin yayımlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu genelgeye göre, “Geçici yerleşim alanları, sel ve su baskınlarından etkilenmeyecek, işçi sayısına göre yeterince büyük, yol ve altyapı hizmetlerinin yeterli olduğu yerlerden seçilecektir.”

Bu düzenleyici çabalara rağmen, sahadaki gerçekler çoğu zaman hedeflenen iyileştirmelerin gerisinde kalmaktadır. Araştırmalar MT işçilerinin altyapı hizmetlerinin bulunmadığı, dayanıksız

çadırlar ya da derme çatma yerlerde olduğunu göstermiştir (Benek & Ökten, 2011; Şen & Altın, 2018; Küçükkırca, 2012). Bu çalışmada mevsimlik tarım işçilerinin paylaştığı deneyimler, önceki araştırma bulgularını doğrulamakta ve bu sorunların sürekliliğini vurgulamaktadır.

Çadır yok, tatlı su yok, çadırlar çok kalabalık ağaya (işveren) çadır ver dedik vermedi (E9).

Burada elektrik su yok çadırlar çok korunaklı değil yağmur yağdığında su basabiliyor (K8).

Alt yapı sorunu çok var suyu kendi imkanımla ben çektim burada elektrik yok ama ne yapalım. Muhtara da söyledik muhtar devlet yapmıyor diyor. Telefonlarımızı güneş panelleri ile şarj ediyoruz. Su ve elektrik sıkıntısı var kendi arabalarımızla tatlı su getiriyoruz su iyi değil, herkes kendi tuvalet banyosunu yapıyor kendi imkanları ile (E7).

Mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştığı sorunlar yalnızca Türkiye'ye özgü değildir. Benzer zorluklar, Avrupa Birliği ülkeleri de dahil olmak üzere diğer ülkelerde de gözlemlenmektedir. Ancak, MT işçiliği gerçeği, oldukça kötü çalışma ve yaşam koşullarını içermektedir (Augere-Granier, 2021). MT işçilerinin karşılaştığı temel sorunlar, norm eksikliğinden ziyade yaptırım eksikliğinden kaynaklanmaktadır (Bruzelius & Seeleib-Aiser, 2022). MT işlerinde çalışma koşullarının denetimi ve ihlal veya istismar durumlarında yaptırım uygulanmadığı görülmektedir. Yasal düzenlemeler ile gerçek yaşam koşulları arasındaki keskin zıtlık, işçilerin tanıklıklarıyla daha da gözler önüne serilmektedir:

Burada koşullar kötü, hava ya çok sıcak oluyor ya da çok soğuk (K4).

Tarla gelincik (gelengi) dolu çadırda bizimle yaşıyorlar sebzelerimizi yiyorlar yağmur yağıyor çamur oluyor. İnsan gibi bir hayat değil bizimkisi en zoru buradaki (Konya) zor koşullarda suyu çadıra kadar çekiyoruz ama her şey çok kötü (K5).

Güneşte çalışıyoruz belimiz ağrıyor, gözümüze bir şeyler giriyor, bazen çok soğuk oluyor bazen çok sıcak oluyor, ölüyoruz resmen, çamaşırı elimizle yıkıyoruz yemeği dışarda pişiriyoruz içmek için soğuk su yok su çok sıcak oluyor (K2).

MT işçilerinin yaşadıkları yerlerde altyapı hizmetlerinin eksikliği ve barınaklarının yeterince korunaklı olmaması dikkat çekmektedir. İşçilerin derme çatma çadırlarda, kalabalık ve mahremiyetten uzak koşullarda yaşadıkları gözlemlenmiştir. Görüşmecilerden biri (E2) hariç, diğerlerinin küçük ve dayanıksız çadırlarda çok kalabalık bir şekilde kaldıkları tespit edilmiş ve bu durum katılımcılar tarafından da doğrulanmıştır. Güneş (2017) tarafından yapılan çalışmada da MT işçilerinin korunaksız çadırlarda çok sayıda kişiyle birlikte yaşadıkları bulgusu yer almaktadır. Çadırlar, işçilerin dinlenmelerini ve aile mahremiyetini sağlayacak konfordan oldukça uzaktır.

Ben ve kumamın ayrı çadırları var. Herkes kendi çocukları ile kalıyor. Benim 6 çocuğum kumamın 8 çocuğu var. Eşim bir gün onun çadırında bir gün benim çadırımda kalıyor (K6).

İki çadır kurduk biri ilk eşim ve çocuklara diğeri öteki eşim ve çocuklara ama çok kalabalık. Toplamda 17 kişiyiz (E9).

Bu çadırda ben eşim kayınvalidem, kayınpederim kayınlarım ve iki elimle birlikte kalıyorum. Toplam 7 kişiyiz (K1)

Büyük çocuklar arabada kalıyor küçük çocuklar bir çadırda benle eşim bir çadırda kalıyoruz (E2).

Çadırlarda çok kalabalık kalıyorlar devlet konteynır getirse tuvalet banyo getirse işçiler yine çadırlarını getirsinler ama en azından eşi ile kendi ayrı bir karavan ya da çadırda olsun biz istiyoruz ki tamam çalışıyoruz bizim kaderimiz böyle okumuş olsaydık şu an biz bu halde olmazdık ama tarım işçisi olduğumuz için keşke istediğimiz gibi olsa ama olmuyor ben 7-8 yıldır uğraşıyorum olmuyor daha önce vardı ama (E4).

4.2.2. Mevsimlik tarım işçilerinin yerel halk ve işverenlerle yaşadıkları problemler

Literatürde yapılan çalışmalarda, MT işçilerinin sosyal güvenceden yoksun, son derece ağır koşullarda çalıştığı ve bu nedenle birçok sorunla mücadele etmek zorunda kaldığına dair bulgular

bulunmaktadır. Tüm bu sorunların yanı sıra, işverenlerle yaşadıkları sıkıntılar da tükenmişlik düzeylerini artırmaktadır. İş yerlerindeki örgüt ikliminin daha insancıl hale getirilmesinin çalışan memnuniyetini artırdığı bilinmektedir. Bu durum yalnızca kurumsal örgütler için değil, aynı zamanda tarım işletmeleri için de geçerlidir. İş tatmininin çalışanların tutum ve davranışlarını değiştirebileceği, işverenlerin daha olumlu tutum ve davranış sergilemesinin işçilerin iş memnuniyetini artıracakları düşünülmektedir (Özdemir & Karadavut, 2019). Bu sorunlar sadece işverenlerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda yerel halkla olan ilişkilerde de kendini göstermektedir. (K6; K4; E3; E8; K1; E1; K2; K3).

Buranın insanı (Konya) da bize iyi davranmıyor hiç sormuyorlar durumumuzu Denizli daha iyi (K6).

Buranın halkı çok kaba bizimle ilişki kurmuyorlar hiçbir şey getirmiyorlar bayramda hepsi inek kesiyor çok zenginler bir parça et bile getirmiyorlar yemedikleri kelle falan getiriyorlar hiç elbise eşya falanda getirmiyorlar Denizli'de insanlar daha iyi bayramda bizim için kurban bile kesiyorlar çocukların kıyafetlerini veriyorlar (K4).

İş verenler bize hiç iyi davranmıyorlar yani kötülükleri yok ama bizimle ilgilenen yok elektrik, su ya da başka bir eksik var mı diye falan umursamıyorlar. Tarlaya gönderiyor sonra hiç ilgilenmiyorlar kendi suyumuzu kendimiz alıyoruz tarlaya kendimiz gidiyoruz kendimiz geliyoruz, sözleşme yapmıyoruz serbest iş olduğu için sözleşmeye gerek duymuyoruz (E3).

Katılımcılar, işverenlerin, çalışanların ihtiyaçlarıyla ilgilenmedikleri gibi, ücret temininde de zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Ben geçen yılköyünde çalıştım. Ücreti hala alamadım. Çalışıyoruz ediyoruz ama ücreti almaya gelince bize hakkımız olmayan bir şeyi talep ediyormuşuz gibi davranıyorlar (E8).

Bu bireysel deneyimler, literatürdeki daha geniş ölçekli araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. MT işçilerinin yaşam koşullarının yetersizliği, işverenlerin sorumluluklarını yerine getirmemesiyle doğrudan ilişkilidir. Caxaj ve ark. (2022) ile George ve Borrelli (2024), Kanada'daki işçilerin altyapıdan yoksun, izole bölgelerde yaşadıklarını ve sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını ortaya koymuştur. Türkiye'de de benzer bulgular gözlemlenmiştir. Özdemir ve Karadavut'un (2019) çalışması, işverenlerin olumsuz tutumlarının işçilerde güvensizlik yarattığını göstermektedir. Bu durumun hem yaşam kalitesini hem de iş ilişkilerini olumsuz etkilediği görülmüştür. MT işçiliğinin genel zorlukları, kadınlar ve çocuklar için daha da karmaşık ve zorlu hale gelmektedir.

4.3. Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Kırılgan Gruplar

Mevsimlik tarım işçiliği, yoğun fiziksel çaba gerektiren iş alanlarından biridir. Doğası gereği ailece çalışmayı zorunlu kılan bu iş kolu, kadınlar ve çocuklar için daha zorlu bir deneyim sunmaktadır. Bu bağlamda, "mevsimlik tarım işçisi kadınlar" ve "mevsimlik tarım işçisi çocuklar" olmak üzere iki ayrı kategori altında incelenmiştir.

4.3.1. Mevsimlik tarım işçisi kadınlar

Mevsimlik tarım işçiliği, yoğun fiziksel çaba gerektiren iş alanlarından biridir. Kadınların üstlendiği işlerin, toplumsal cinsiyet rollerinin gerektirdiği diğer görevlerle arttığı hipotezi, diğer araştırmalarla da desteklenmektedir (Wheeler & Nye, 2024). Tarlada çalışmanın ardından çadırlara döndüğünde, erkekler dinlenirken, kadınlar ve kız çocukları geleneksel cinsiyet rollerine uygun olarak yemek pişirme, çamaşır ve bulaşık yıkama gibi görevleri üstlenmektedir. Kız çocukları ayrıca küçük kardeşlerinin bakımıyla ilgilenmektedir (Benek vd., 2020). Cinsiyetler arası toplumsal eşitsizlik, tüm toplumsal sınıflarda kendini göstermektedir. "Yoksulun yoksulu" olarak tanımlanan gezici mevsimlik tarım işçiliği, kadınlar ve kız çocukları tarafından daha ağır bir şekilde deneyimlenmektedir.

Tarlada işimiz bitti erken geldik erkek kardeşlerim dinleniyor ben çamaşır yıkıyorum. Tarlaya hep birlikte gidiyoruz döndüğümüzde yemek ve diğer işleri annemle ben yapıyoruz (K2).

Tarladan çadıra döndüğüm zaman yemek yapıyorum, çamaşır yıkıyorum annem yaşlı ama bazen bana yardım ediyor erkek kardeşim de küçük (2 yaş küçük), o yüzden genellikle bu işleri ben yapıyorum (K9).

Bu durumun mikro düzeyde sömürüyü temsil ettiği söylenebilir. Zaten son derece ağır çalışma koşullarına sahip olan MT işçiliği, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikle birleştiğinde, kadınların kırılganlığını artırmakta ve kadın emeğinin önemli olduğu tarım sektöründe emeklerinin karşılığını alamadıkları gözlemlenmektedir.

Tarlaya hep birlikte gidiyoruz 2 yaşında küçük bir çocuğum var ona 7 yaşındaki kızım bakıyor (K4).

MT işçiliğinde kadınlar önemli bir rol üstlenmektedir. Kız çocukları, hem tarımsal faaliyetlere etkin bir şekilde katılmakta hem de yemek pişirme, bulaşık yıkama ve çocuk bakımı gibi ev içi işlere dahil olmaktadır. Bu durum, kadınların kırılganlıklarını artırmaktadır (Dedeoğlu & ark., 2019). Yapılan görüşmelerde, kadınların tarla işlerine aktif olarak katılmalarına rağmen, kazançlarından haberdar olmadıkları ve kazançla ilgili tasarruf haklarının bulunmadığı tespit edilmiştir.

Ne kadar ücret aldığımızı bilmiyorum. Parayı eşim alıyor bize ihtiyacımız olan şeyleri alıyor (K7).

Çavuşla gerçekleştirilen görüşmede, çavuşun yalnızca hane reisini muhatap olarak kabul ettiği, onunla anlaşma yaptığı ve ödemeyi ona gerçekleştirdiği belirtilmiştir.

Ücreti aile reisine veriyorum ama herkes tarlada çalışıyor normalde aile 7-8 kişi ama benim muhatabım bir kişi benim muhatabım aile reisi herkes değil (E4).

Görüşmeciler, kendi kök ailelerinin son derece yoksul olduklarını ve mevcut sınırlı mülklerin erkek çocuklara dağıtıldığını belirtmişlerdir.

Memlekette biraz arazimiz var ama onları erkek kardeşlerim aldı kızlara bir şey vermiyorlar(K3).

Memlekette sulu arazilerimiz var kardeşlerim onları ekiyor (K1).

Çok küçük yaşlarda diğer aile bireyleri ile tarlada çalışan kız çocuklarının mevcut mülkiyetten pay alamamaları kadın emeğinin her koşulda göz ardı edildiğini göstermektedir. Kadınların kök ailelerinde emeklerine el konulması daha sonra çekirdek ailesinde de aynı döngünün sürmesini kolaylaştırmaktadır. MT işçisi kadınların erkekler kadar üretmelerine ve kazanmalarına rağmen kazançla ilgili tasarruf hakkına sahip olamamaları kök ailelerindeki istismar döngüsünün sürdüğünü göstermektedir.

4.3.2. Mevsimlik tarım işçisi çocuklar

Yetişkin bireyin yaşamını şekillendirmesinde çocukluk deneyimleri ile formal ve enformel eğitim süreçleri belirleyici rol oynamaktadır. Psiko-sosyal açıdan sağlıklı bir çocukluk dönemi ile eğitim süreçlerine kesintisiz katılım, bireyin yaşam kalitesini artırmaktadır. Ancak çocuk işçiliği, çocukların eğitim hakkını engelleyen temel sorunlardan biridir. ILO'nun (2021) verilerine göre dünyada 160 milyon çocuk işçi bulunmaktadır. 2000–2016 yılları arasında küresel düzeyde çocuk işçiliğinde azalma yaşanmış, ancak 2016–2020 döneminde bu eğilim tersine dönmüştür. MT işçisi, doğası gereği çocuk işçiliğini de kapsamaktadır. Literatürde çocuk işçiliğinin en önemli nedeninin yoksulluk ve geçim sıkıntısı olduğu vurgulanmaktadır (Kantar Davran, Sevinç & Seçer, 2014). Nitekim MT işçisi sürecine aktif olarak katılan çocukların, bu süreçte eğitimi sekteye uğramakta, dönüş sonrasında ise okul motivasyonları azalmaktadır (MİGA, 2012). Araştırma bulguları da literatürle uyumludur: MT işçisi ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının düşük, çocuk sayılarının fazla olduğu ve geçim kaygısı nedeniyle çocukların eğitimlerinin geri planda kaldığı gözlemlenmiştir.

Çocukları okutmaya çalışsak işi bırakmak zorunda kalırız bu işi bıraksak kimse bize bakmaz aç kalırız yemek ve eğitim arasında kalıyoruz boğazlarına mı yetişeyim yoksa okullarına mı yetişeyim. İkisinden birini seçsem boğazlarını doyurmayı isterim (E6).

İslam ve Hoque (2022), Bangladeş'te yoksulluk ve çocuk işçiliği üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada, çocuklarını çalıştıran ailelerin son derece yoksul olduklarını ve çocuk işçiliğini eğitime değiştirme nedenleri olarak yoksulluğu gösterdiklerini tespit etmişlerdir. Konya'da gerçekleştirilen bu araştırmada da MT işçileri, çocuklarını çalıştırma nedenleri olarak aile geçimini sağlamada yetersiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Tercihlerinin açlık ve eğitim arasında olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırma, çocukların çok küçük yaşlardan itibaren çalıştığını ortaya koymuştur.

Ailemizde toplam 6 kişi çalışıyor, çocuklarım çalışıyor. 11 yaşından itibaren tarlaya geliyor 8 çocuğum var 6'sı çalışıyor (E6).

Çocukların gelişim dönemleri itibarıyla, yetişkinlerden farklı ihtiyaçları bulunmaktadır ve yaşam alanlarının ilişkiselliğinden farklı etkilenmektedirler. Bu nedenle, çocuk çalışmalarında doğru bir profil sunabilmek için çocuk sorunlarına bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir (Uyan Semerci vd., 2012). Gelişim evrelerinde çocukluk, kısa fakat önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemdeki yaşantı ve alınan eğitim, ileriki dönemlerde oldukça önem arz etmektedir.

Çocukların çalışması, her dönemde ve dünyanın birçok yerinde görülen bir olgudur. Yaygınlığı ve koşulları ülkelere ve dönemlere göre bazı farklılıklar gösterse de çocuk işçiliği güncel bir konudur. Araştırmada, ebeveynlerin eğitim düzeyinin çoğunlukla ilköğretim olduğu görülmüştür. Bazıları ise hiç okula gitmemiş ya da okulu yarım bırakmıştır. Ebeveynler, kendi eğitim durumlarının düşük olmasına rağmen eğitimin öneminin farkında olup, çocuklarının okumasını istemekte ve onları okula göndermektedir. Ancak, zorunlu göç dolayısıyla çocukların eğitim hayatı sekteye uğramakta ve ders başarılarında ciddi düşüşler meydana gelmektedir.

Oğlumu okutuyorum şimdi liseyi bitirdi sınava girdi. Başka diğer çocuklarım ortaokul, liseye gidiyorlar. Biz 5. ayda geliyoruz 3-4 ay okullarından oluyorlar. Okul eğitimleri hiç yok 5. sınıftakine sorsan kendini tanıtamaz okul kalitesi zayıf (E2).

Öğrencilerin derslerini telafi edebilecek sistemlerin mevcut olmadığı gözlemlenmektedir. Çocukların uzun bir süre (yaklaşık 6 ay) okul hayatından uzak kalmaları sonucunda, akademik başarılarının akranlarının oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu durumda ya öğretmenlerin ya da öğrencilerin seviyeleri göz ardı edilerek sınıf geçişi sağlanmakta ya da öğrenciler sınıfta bırakılmaktadır. Her iki durumda da formal eğitimden kopuş kaçınılmaz hale gelmektedir.

Burada çapa yapıyoruz çok yoruluyoruz. Defter yok, kalem yok, zaman yok, çadır zaten çok kalabalık, derslerimi telafi edeceğim bir durum yok. O yüzden sürekli sınıfta kalıyorum (E10).

Ebeveynlerin düşük eğitim düzeyleri, öğrencilerin derslerinde telafi edici sistemlerini yalnızca okullarındaki öğretmenleriyle sınırlı tutmaktadır.

Gelmeden öğretmenlerle konuşuyoruz memlekete gittiğimizde yapmadıkları sınavları tekrar yapıyorlar derslerinden geri kalmıyorlar (K2).

Öğretmenlerimizle aramız baya iyi derslerimi telafi etmek için hocalar ya da internetten yardım alıyorum. Hocalar gerçekten fazla yardımcı oluyor elinden gelenin en iyisini yapıyorlar. Matematik hocamız var o normal derslerinden daha fazla ek dersler yapıyor ücretsiz olarak diğer hocalarımız da aynı şekilde kaynak kitaplar getiriyorlar kendi bütçesinden (E1).

Öğretmenler ve okul yöneticileri, öğrencilerin yararına olacağını düşünerek ders devamsızlıklarını kayda geçirmemektedir. Ancak, devamsızlıkların kayda alınmaması, sorunun kayıt dışı kalmasına yol açmakta ve bu soruna yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesini zorlaştırmaktadır (Karaman, 2013).

Buraya gelirken öğretmenlere söylüyoruz bizi idare ediyor bizim durumumuzu biliyorlar o yüzden idare ediyorlar. Urfa'da herkes aynı durumda olduğu için çok sorun yaşamıyorduk ama şimdiki yerimizde (Osmaniye) bir tek biz bu durumdayız çocuklara ek kurslar yapıyorlar öğretmenler açığı kapatmak için çalışıyor Allah Rız olsun (K4).

MT işçisi çocukların eğitim hayatına yönelik telafi edici sosyal politikaların, yönetmeliklerle sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir. Bazı bölgelerde MT işçilerinin yerleşim alanlarına geçici eğitim çadırları kurulmuş olsa da (Güneş, 2017), bu uygulamanın her yerde yaygın olmadığı bilinmektedir. 9 yaşın üzerindeki çocukların tarlada çalıştıkları, diğerlerinin ise çadır yerleşim yerlerinde kaldıkları tespit edilmiştir. MT işçileri, çadırdaki kalan küçük çocuklar için olası bir eğitim faaliyetine olumlu baktıklarını ifade etmişlerdir.

Eğitim çadırı olsa ya da yakın okullara gitme şansı olsa bizim çocuklar gidebilirdi. Okul var mı onu bile bilmiyoruz. Biz okumadık onlar okusun (E7).

Eğitim çadırımız olsun istiyoruz keşke bu çadırların arkasında çocukların eğitimi için bir şey olsa çok güzel olur. Şu an çadırlarda çocuk var işe giden de var çadırdaki kalanda var işe giden çocuğu eğitim çadırına gitsin diye bırakacaklarını zannetmiyorum ama en azından burada çadırdaki çocuklar için faydalı olur (E5).

Yerleşim yerinde (çadır alanı) ikamet eden çocuklar için eğitim çadırlarının olumlu karşılandığı, ancak tarlada çalışabilecek çocuklar için telafi eğitim hizmetlerinin anlam taşımadığı ve bu çocukların göç süresi boyunca aileleriyle birlikte çalışmak zorunda oldukları gözlemlenmiştir.

Buradaki okullara kaydolma imkânımız yoktu eğitim çadırları da yoktu, olsaydı da gidemezdik okula devam edebilmem için burada çalışmam gerekiyor (E1).

Çocuk işçiliği, uzun vadede ülke için niteliksiz ve verimsiz bir işgücü yaratmakta ve bunun sonucunda birçok sosyal ve ekonomik sorun ortaya çıkmaktadır. Çocuk işçiliği yasak olduğundan, bu konuda elde edilen veriler sınırlıdır. Hizmet ve sanayi sektörlerinde çalışan çocuklar nispeten gözlemlenebilirken, tarım sektöründe çalışan çocuklar genellikle göz ardı edilmektedir (Çöpoğlu, 2018). İstihdam edilen gruplar arasında çocuklar en kırılgan kesimi oluşturmaktadır. Çocuk işçiliği, dünyanın en büyük on sorunu arasında yer almakta olup, birçok uluslararası ve ulusal kuruluşun raporlarında çözüm önerileri sunulmaktadır. Çocuk işçiliği, çocuklar açısından toplumsal uyumda yetersizlik ve yoksulluk döngüsünün bir parçası olma tehlikelerini barındırırken, ucuz işgücü piyasası ise çocuk işgücünü koşulsuz kabul etmektedir (Şen & Kahraman, 2012). Karaman'ın (2013) araştırmasında, MT işçisi çocukların diğer çocuklara göre sadece düşük ders başarıları değil, aynı zamanda özgüven eksikliği, sosyal uyum yeteneğinin gelişmemesi, fiziksel ve bilişsel gelişim geriliği gibi sorunların öğretmenleri tarafından gözlemlendiği belirtilmiştir. Araştırmada görüşmeciler, çok küçük yaşlardan itibaren MT işçisi olarak çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Çoğunun kendi kök aileleri de MT işçisi olarak çalışmıştır. Kendi eğitim hayatları, yoksulluk ve küçük yaşta çalışmak zorunda kalmaları nedeniyle ya hiç başlamamış ya da yarıda kalmıştır (K1; E1; K4; K7; E8; E9; E10; K9; K10).

Geçim sıkıntısından ötürü okulu bırakmak zorunda kaldım. Yapmadığım iş kalmadı 12 yaşında başladım, pamuk da topladım, tütün de ektim hep başkasının işiydi. Babamda dedemde MT işçisiydi. Geçimleri bu şekilde, bizden küçükler okudu ama bütçemiz yettiği için (K7).

Kültürel yapı, ebeveynlerin çocuklarının eğitimine devam etme kararları üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Ebeveynler, çocuk işçiliğini okul eğitimi yerine tercih etmektedir (Islam & Hoque, 2022). Ekonomik sıkıntılarla karşılaşıldığında, ailelerin çözüm olarak çocuk işçiliğine yönelmesi kültürel bir aktarım olarak değerlendirilebilir. Özellikle kırsal bölgelerde, yoksul aileler yoksulluktan korunmak amacıyla öncelikli olarak çocuk işçiliğine başvurmaktadır. Araştırma bulguları, ebeveynlerin kendi yaşam hikayelerinin, çocuklarının şu an deneyimledikleri koşullarla benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Maddi durumumuz kötüydü bir üst eğitim kurumuna geçemedim. Çalışmak zorundaydık, ilkokuldan sonra çalışmaya başladım (K1).

Ailelerinin geçim ihtiyaçları için kendi çocukluklarını feda eden ebeveynler, çocuklarından da benzer bir fedakârlık beklemektedir. Bu durum, toplumda norm haline gelen çocuk işçiliğinin devam etmesine yol açmaktadır. Daha iyi çalışma koşulları için gerekli becerilere ulaşmak, onların iş gücünden vazgeçmelerini gerektirir. Türkiye'de sosyal politika olarak eğitim ücretsizdir. Ancak

eğitime erişim için ailelerin geçim ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Kendi geçim ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan aileler, çocuklarının iş gücünü devreye sokmaktadır. Bu durumda, çocukların her yıl eğitimlerinin yarıda kesilmesi, okul başarılarını olumsuz etkilemektedir. Lordoğlu ve Etiler (2014), çocukların okul süreçlerinin doğal olarak sona erdiğini ve bu durumun onları potansiyel birer MT işçisi haline getirdiğini belirtmektedir. Böylece MT işçiliği, ebeveynlerinden çocuklara aktarılmaktadır.

Bazı hak ve hizmetlere erişebilmek için başka hak ve hizmetlere erişmek gereklidir. Örneğin, asgari güvenlik ve yaşam koşulları olmadan eğitime devam etmek oldukça zordur. Karşılanmamış ihtiyaçlar, bir üst basamaktaki ihtiyaca erişimin önünde engel oluşturmaktadır. MT işçisi çocukların durumu buna bir örnektir. Çocuk işçiliği, önlenmesi gereken bir insan hakları sorunudur. Çünkü kendi istekleri dışında zorla çalışan çocuklar, çocukluğun en temel unsuru olan oyun hakkından mahrum kalmaktadır. Ayrıca sağlıklı beslenme, temizlik ve en önemlisi eğitim hakkından yoksun kalmaktadır (Çöpoğlu, 2018).

Refah devletlerinin en önemli özelliği, eğitim hizmetlerine erişim imkanıdır. Bir sosyal devlet olarak Türkiye'de önemli sosyal politika alanlarından biri eğitimidir (Ercan, 2018). Buna rağmen, MT işçisi çocuklar refah politikalarının görünmez özneleri durumundadır. Bununla birlikte, iki katılımcı (E4, E8) ortaokul mezunu olduğunu ve okulu kendi istekleriyle terk ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca çocuklarının eğitimlerine devam etmelerini desteklediklerini ifade etmişlerdir. Bu destek çocukların tatiller dışında gezici tarım işçiliği yapmamaları şeklindedir.

Normalde ben aracılık yapıyorum çavuşluk yapıyorum çocukları bırakıyorum okul kapanıncaya kadar ondan sonra çocukları alıyorum. Ama genel olarak işçilere baktığımızda mayıs ayında çocuklarını da alıp çalışmaya geliyor. Çalışmak zorunda oldukları için (E4).

Çocukların eğitime devam etmelerinde, ailelerin hem eğitim seviyelerinin yüksek olması hem de gelir düzeylerinin iyi olması önemli bir rol oynamaktadır. Çocuklarını okul sonrası iş yerine getirdiğini belirten kişilerin, çavuş olmaları nedeniyle diğer çalışanlara göre daha yüksek bir gelir seviyesine sahip oldukları ve ayrıca eğitim düzeylerinin diğer işçilere kıyasla daha yüksek olması nedeniyle çocuklarının eğitim sisteminde kalmaları için çaba gösterdikleri gözlemlenmektedir.

5. SONUÇ

Gezici mevsimlik tarım (MT) işçileri, Türkiye'nin tarım sektöründe önemli rol oynamakta, ancak çok boyutlu sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu çalışma, Konya özelinde MT işçilerinin karşılaştığı temel sorunları üç ana başlıkta incelemektedir: 1. Geçici yerleşim koşulları: MT işçileri, yetersiz altyapı, sağlıksız barınma koşulları ve yerel halk ile işverenlerle yaşanan gerilimlere maruz kalmaktadır. 2. Yoksulluk döngüsü: Mülksüzlük, kayıt dışı istihdam, düşük eğitim düzeyi ve kaynaklara erişim eksikliği, MT işçilerinin yaşadığı başlıca sorunlardır. 3. Kırılgan gruplar: MT işçisi kadınlar toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerle karşılaşırken, çocuk işçiliği sorunu devam etmektedir. Bu sorunlar, düşük eğitim seviyesi ve sosyal güvenceden yoksunluk gibi faktörlerle beslenen yapısal bir yoksulluk döngüsünün sonucudur. Türkiye'de mevsimlik tarım işçileri, kaldıkları yerlerde kötü yaşam koşulları ve sosyal dışlanma gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Yoksulluk, arazi mülkiyeti eksikliği ve düşük eğitim seviyeleri, yoksunluk döngüsünü sürdürmektedir. Kadın tarım işçileri, iş yükü ve karar almada cinsiyete dayalı eşitsizlikler yaşamaktadır. Çocuk işçiliği yaygındır ve çocukların eğitimini engellemektedir.

Gezici MT işçileri hayatta kalmak için tam zamanlı enerjilerini ve imkanlarını harcamalarına rağmen yoksulun yoksulu vasıfları devam etmektedir. Kamusal hizmetlere (Eğitim, sağlık, hukuk, kültür, rekreasyon etkinlikleri, sosyal mekanları kullanma vb.) erişim için hayatta kalma güvencesine ihtiyaç vardır. Gezici MT işçiler boğaz tokluğuna geçmiş (çocuklukları) şimdiki (gençlikleri) ve geleceklerini (çocukları) feda etmek zorunda kalmaktadırlar. Ülkedeki kamusal hak ve fırsatlara erişimin çok uzağında, kendi aralarında yoksulluklarını bölüşerek (Şen, Arlı & Alican Şen, 2016). Sosyal dışlanma kavramının somut bir örneğini yansıtmaktadırlar. Gezici MT işçiler görülmeye, ilişki kurmaya, insan onuruna yaraşır çalışma hakkı için düzenleyici yaptırımlara, entegrasyonu

sağlayacak sosyal transferlere ve cinsiyet eşitliğini ele alan kapsamlı politika müdahalelerine ihtiyaç olduğu görülmektedir.

ETİK BEYANATI

Destek Bilgisi: Bu çalışma için kamu, ticari veya kar amacı gütmeyen kuruluşlar gibi herhangi bir organizasyondan destek alınmamıştır.

Yazar Katkı Beyanı: 1. Yazarın katkı oranı %40, 2. 35 ve 3. Yazarın katkı oranı %25'tir.

Çıkar Çatışması: Tüm yazarlar adına, sorumlu yazar çıkar çatışması bulunmadığını belirtir.

Etik Onayı: İnsan katılımcıları içeren çalışmalarda gerçekleştirilen tüm prosedürler, kurumsal ve / veya ulusal araştırma komitesinin etik standartlarına ve 1964 Helsinki deklarasyonuna ve daha sonraki değişikliklerine veya karşılaştırılabilir etik standartlara uygundur. Bu araştırma için Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Girişimsel Olamayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 28.09.2022 tarih ve 2022/941 sayılı karar numarası ile Etik Kurul Onayı alınmıştır.

Bilgilendirilmiş Onam Formu: Çalışmaya katılan tüm bireysel katılımcılardan bilgilendirilmiş onam formu alınmıştır.

YAPAY ZEKA BEYANI

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde yazar(lar), genişletilmiş özetin dilbilgisi ve anlatımının iyileştirilmesi ile çeviri düzenlemelerinde Paperpal adlı yapay zekâ destekli araçtan yararlanmıştır. Söz konusu araç/hizmet kullanıldıktan sonra metin yazar(lar) tarafından ayrıntılı biçimde gözden geçirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Çalışmanın tüm içeriğine ilişkin bilimsel ve etik sorumluluk tamamen yazar(lar)a aittir.

EXTENDED ABSTRACT

This study comprehensively examines the multifaceted problems and experiences of social exclusion faced by seasonal migrant agricultural workers (SMAWs) in Konya, one of Turkey's major agricultural centers. The primary aim of this research is to reveal the challenges experienced by SMAWs in areas such as housing, infrastructure, education, health, social exclusion, and labor exploitation; to make visible the specific vulnerabilities of women and children; and to understand the place of these issues within the broader social dynamics. In this context, the study was conducted using a qualitative phenomenological method, involving semi-structured interviews with 20 seasonal agricultural workers aged 16-43, and the data obtained were evaluated using thematic analysis. The analysis identified three main themes: problems in temporary settlement areas, poverty, and vulnerable groups' needs. Seasonal agricultural work in Turkey is a temporary and insecure form of employment that predominantly involves low-income, landless, and informal workers. Konya is considered a significant reflection of the general situation in Turkey, as it hosts approximately 31,000 seasonal agricultural workers annually. These workers temporarily reside with their families in specific regions during the production season and are subjected to harsh working conditions during this period. This temporary migration brings with it multi-layered problems, such as access to housing, infrastructure, health, education, and social security.

Within the first main theme, "problems in temporary settlement areas," the issues highlighted include inadequate infrastructure services, unhealthy and unprotected housing conditions, and tensions with the local population and employers where the SMAWs reside. According to the participants' accounts, the tents are overcrowded, flimsy, and lack privacy, and access to basic infrastructure services such as electricity, clean water, and sewage is severely limited in the camps. This not only lowers the quality of life of workers but also increases health risks. Relationships with

the local population are generally negative due to prejudice and exclusionary attitudes, which deepen workers' social isolation and psychological exclusion. Employers' indifference and problems with wage payments further exacerbate the difficulties in working conditions for these workers. Issues such as employers being insensitive to workers' needs, late or non-payment of wages, and increased economic insecurity of workers compound the loss of rights in working life.

The second theme, "poverty," encompasses the multidimensional deprivation experienced by seasonal agricultural workers in economic and social terms. The vast majority of SMAWs are dispossessed, do not own land, and are informally employed. Their educational levels are generally low, and opportunities to acquire vocational skills are limited. This leads workers to accept low wages and remain in insecure and informal working conditions. All family members, especially children, are obliged to work for economic survival. This perpetuates the cycle of intergenerational poverty and deepens the social exclusion. Access to public services is limited; they benefit only to a limited extent from health services through the green card system and are unable to access social assistance adequately. The persistence of poverty negatively affects workers' life expectations and psychological well-being, leading to feelings of hopelessness and weariness, and symptoms of depression. The interviews clearly revealed that the workers' living standards are very low, they struggle to meet their basic needs, and they cannot sufficiently benefit from social services and aid. This situation deepens the process of social exclusion for workers at an economic level. Within the scope of the third theme, "vulnerable groups," seasonal agricultural worker women and children are specifically addressed. Women are heavily involved in agricultural production and domestic labor, yet are excluded from income and decision-making processes. Women's labor is rendered invisible, and earnings are generally controlled by men who are regarded as the heads of households. Gender-based inequalities increase women's physical and emotional burdens and deepen their vulnerabilities. In addition to working in the fields on demanding tasks, women also bear household responsibilities, which increase their workload. Furthermore, women's lack of control over their income restricts their economic independence and reinforces the gender inequality.

Children, on the other hand, join the workforce from an early age, their right to education is disrupted, and their psychosocial development is negatively affected. Child labor becomes a necessity due to families' economic insufficiency, leading to interruptions in children's education, and compensatory educational services are inadequate. This prevents children from gaining social capital and perpetuating intergenerational poverty. The vast majority of children are forced to work in agriculture, deprived of basic childhood rights, such as play, rest, and education. Disruptions in their education decrease children's academic achievements and negatively impact their social integration in the long run.

The research demonstrates that the problems experienced by seasonal agricultural workers are structural and that low education levels, lack of social security, dispossession, and informal working conditions fuel these issues. In addition, poor infrastructure and housing conditions in temporary settlements, along with negative relationships with local people and employers, reinforce social exclusion. The unique vulnerabilities of women and children constitute a deeper dimension of social exclusion. This situation leads to both economic and social marginalization of workers and significantly reduces their quality of life.

Consequently, the multidimensional deprivation and social exclusion experienced by seasonal agricultural workers require comprehensive social policy interventions. Increasing access to public services, improving working conditions, protecting the rights of women and children, and making education and health services accessible are among the urgent needs in this regard. In addition, improving the infrastructure and housing conditions of temporary settlements, increasing employers' responsibilities, and developing social programs to support the integration of workers into the local population are important. These interventions are necessary to ensure that seasonal agricultural workers attain living and working conditions that are worthy of human dignity.

The study's findings indicate that the problems faced by seasonal agricultural workers in Turkey need to be addressed not only from an economic perspective but also within the social, cultural, and political dimensions. In this context, the concept of social exclusion provides an appropriate

theoretical framework for understanding the multidimensional deprivation experienced by seasonal agricultural workers. The Konya case reflects the dynamics and issues of seasonal agricultural labor practices throughout Turkey and serves as an important reference point for policymakers and academics. This research offers a holistic approach to the problems of seasonal agricultural workers and demonstrates how these issues are interrelated. In this regard, interventions in the fields of social policy and social services should aim to reduce the social exclusion experienced by workers and address their multidimensional deprivation. Furthermore, it is important to develop specific programs that consider the unique vulnerabilities of women and children, ensure gender equality, and prevent child labor. This study constitutes a valuable resource for researchers, policymakers, and social work professionals seeking an in-depth understanding of the living conditions and experiences of social exclusion among seasonal agricultural workers. Additionally, it forms the basis for efforts to protect the rights of seasonal agricultural workers and improve their living standards. The findings obtained from the Konya case highlight the need for comprehensive and multidimensional policies to address the structural problems of seasonal agricultural labor in Turkey's Konya province. These policies should aim to reduce workers' social exclusion, increase their access to economic and social rights, and improve their working and living conditions. The protection of women and children, the expansion of educational services, and addressing the infrastructural problems of temporary settlements should be among the priority areas for these policies. In this way, seasonal agricultural workers can be ensured to live and work under conditions befitting human dignity.

KAYNAKÇA

- Akalın, M. (2018). Mevsimlik Tarım işçilerinin barınma koşullarının değerlendirilmesi: yenice, Tarsus, Silifke örnekleri. *Sosyal Güvenlik Uzmanları Dergisi*, 1-30. Doi: 10.21441/sguz.2018.6
- Akça, R. P., & Arslan, R. (2021). Göç ve mevsimlik tarımda çocuk işçiliği. İçinde V.Temel (Eds.), *Social and education* academic developments in social and education sciences, 97-112. İzmir: Duvar Kitapevi. ISBN: 978-625-7502-16-0
- Arslan Paulı, E., & Gülçubuk, B. (2024). Understanding the deprivations faced by seasonal migrant agricultural worker households: the case of bala district in ankara province. *Journal of Tekirdag Agricultural Faculty*, 21(5), 1294-1307. <https://doi.org/10.33462/jotaf.1524143>
- Augere-Granier, M. L. (2021). Migrant seasonal workers in the European agricultural sector. Erişim adresi: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2021\)689347](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2021)689347)
- Benek, S., Baydemir, R., & Bozdoğan, S. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde mevsimlik gezici tarım işçiliği ve çalışma koşulları üzerine bir inceleme: Beylioğlu (Eskişehir) örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, (76), 75-94. Doi: 10.17211/tcd.815947
- Benek, S., & Ökten, Ş. (2011). Mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşullarına ilişkin bir araştırma: Hilvan ilçesi (Şanlıurfa) örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 653- 676.
- Bruzelius, C., & Seeleib-Kaiser, M. (2022). Enforcement of minimum labor standards and institutionalized exploitation of seasonal agricultural workers in the EU1. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/profile/Martin-Seeleib>
- Campbell-Montalvo, R., Sidorova, O., Valdovinos, M., Cong, X., & Lucas, R. (2022). Health care access brokerage by school employees for immigrant Mexican and indigenous Guatemalan farmworking families in a Connecticut elementary school. *AERA Open*, 8, Doi: 10.1177/23328584211068071.
- Caxaj, S., Tran, M., Mayell, S., Tew, M., McLaughlin, J., Rawal, S., & Cole, D. (2022). Migrant agricultural workers' deaths in Ontario from January 2020 to June 2021: A qualitative descriptive study. *International Journal for Equity in Health*, 21(1), 1-2. Doi: 10.1186/s12939-022-01692-7
- Caxaj, C. S., Weiler, A. M., and Martyniuk, J. (2024). Housing conditions and health implications for migrant agricultural workers in Canada: A scoping review. *Canadian Journal of Nursing Research*, 56(1), 16-28.
- Çarpar, M. C. (2020). Sosyolojide iki niteliksel desen: fenomenolojik ve etnografik araştırma. *The Journal of Social Science*, 4(8), 689-704. Doi: 10.30520/tjsosci.750923
- Çöpoğlu, M. (2018). Bir kırsaldöngü: dünya ve Türkiye'de çocuk işçiliği ve işsizlik. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 671-685. Doi: 10.18506/anemon.397136
- Dedeoğlu, S. (2023). Harvesting precarity: The regimes governing migrant labor in Türkiye's agricultural sector [Article]. *Asian and Pacific Migration Journal*, 32(4), 704-724. <https://doi.org/10.1177/01171968241228877>
- Dedeoğlu, S., Sefa Bayraktar, S., & Çetinkaya, Ö. (2019). Yoksulun umudu çocuk: Türkiye'de Suriyeli tarım işçisi çocuklar. *Çalışma ve Toplum*. Erişim adresi: <https://www.calismatoplum.org/makale/yoksulun-umudu-cocuk-turkiyede-suriyeli-tarim-iscisi-cocuklar>
- Demirli Yıldız, A., (2022). Mevsimlik tarım işçileri ve çocuklarının yaşam ve eğitim süreçleri. İçinde Ahmet Yıldız (Eds.). *Akademide 40 Yıl: Prof. Dr. Meral Uysal'a Armağan* (s. 55-82). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Ercan, M., Ercan F. Z., & Kul Parlak, N. (2026). Türkiye'de Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Arasında Sosyal Dışlanma ve Çok Boyutlu Yoksunluk: Konya Örneği. *İş ve İnsan Dergisi* <https://doi.org/10.18394/iid.1719119>
- Ercan, F.Z. (2018). Eğitim ve sosyal politika. İçinden D. Başer (Eds). *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmeti*, 119-150. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Fialkowska K, Matuszczyk K (2021). Safe and fruitful? Structural vulnerabilities in the experience of seasonal migrant workers in agriculture in Germany and Poland. *Saf Sci* 139:1–9. <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2021.105275>
- George, G., & Borrelli, E. (2024). The differential inclusion of migrant farmworkers' and the landscape of support in a migrant-intensive region in Ontario, Canada. *Journal of International Migration and Integration*, 25(2), 529-552.
- Görücü, İ., & Akbıyık, N. (2010). Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliği: sorunları ve çözüm önerileri. hikmet yurdu düşünce-yorum. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 189-219. Doi: [10.17540/hy.v3i5.88](https://doi.org/10.17540/hy.v3i5.88)
- Güneş, F. (2017). 'Görsel sosyoloji' üzerinden mevsimlik tarım işçiliğini anlamak: Eskişehir Alpu örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 135-154. Doi: 10.18037
- Haan, A. D (1998). 'Social exclusion': An alternative concept for the study of deprivation. *IDS Bulletin*, 29(1), 10-19.
- Halkos, G. E., & Aslanidis, P. S. C. (2023). Causes and Measures of Poverty, Inequality, and Social Exclusion: A Review. *Economies*, 11(4), 110.
- International Labour Organization and United Nations Children's Fund (ILO ve UNICEF) (2021). *Labour Organization and United Nations Children's Fund*.
- İslam, R., & Hoque, M. M. (2022). Trade-off between schooling and labor for children: understanding the determinative factors among rural households in Bangladesh. *Frontiers in Sociology*, 7. Doi: 10.3389/fsoc.2022.839231
- Kalkınma Atölyesi. (2019). Mevsimlik tarımsal üretimde çocuk işçiliği mevcut durum raporu ve uygulama programı.
- Kantar Davran, M., Sevinç, M. R., & Seçer, A. (2014). Türkiye'de mevsimlik tarım işçisi çocuklar. *XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*, 3(5), 1184-1192.
- Karaman, Z. (2013). Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim hakkına erişim durumları ve sosyal beceri yeterliliklerinin öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kavak, S., & Eren Benlisoy, Z. C. (2025). Seasonal migrant farm workers at the nexus of production and social reproduction in contemporary Turkey. *Agriculture and Human Values*. <https://doi.org/10.1007/s10460-025-10720-5>
- Kaya, M., & Özgülnar, N. (2016). Mevsimlik (Gezici/Geçici) tarım işçilerinin iki yerleşim birimindeki yaşam koşulları ve sağlık durumlarına niteliksel bakış. *Turkish Journal of Public Health*, 13(2), 115-126. <https://doi.org/10.20518/thsd.87652>
- Köroğlu, M. A. (2023). Sociocultural problems of seasonal migrant agricultural workers in Manisa region (Turkey): a qualitative study [Article]. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), Article 327. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01832-6>
- Küçükırca, İ. A. (2012). Etnisite, toplumsal cinsiyet ve sınıf ekseninde mevsimlik Kürt tarım işçileri. *Toplum ve Kuram*, 6, 197-218.
- Lordoğlu, K., & Etiler, N. (2014). Batı karadeniz bölgesinde mevsimlik gezici tarım işçiliğinde çalışan çocuklar üzerine sınırlı bir araştırma. *Çalışma ve Toplum*, 41(2). Erişim adresi: <https://www.calismatoplum.org/Content/pdf/calisma-toplum-1532-f262407a.pdf>

Malak, M. (2023). Türkiye kapsamında yoksulluk üzerine bir inceleme. *Kapanaltı Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi*, (3), 53-71.

Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi (2010, 24 Mart). Resmi Gazete (Sayı:27531). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100324-15.htm>

Mevsimlik Tarım İşçileri (19 Nisan 2017). Resmi Gazete (Sayı:30043). Erişim adresi: <https://resmigazete.gov.tr/fihrist?tarih=2017-04-19>

Nazlıer Keser, E. N., (2019). Türkiye’de yaşlı yoksulluğu sorununa yönelik bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 739-764.

Öcal, A. T. (2021). Eğitim ve yoksulluk boyutlarıyla covid-19'un çocuk işçiliğine etkileri. İçinden Ö. Demir (Eds.). *Covid-19 ve Sosyal Politika: Pandemi Döneminde Yaşanan Sosyo-Politik Sorunlar*, 109-137. İstanbul: Ekin Yayınevi.

Ödeme Gücü olmayan vatandaşların tedavi giderlerinin devlet tarafından karşılanması ve yeşil kart uygulaması hakkında yönetmelik (22 Aralık 2004). Resmi Gazete (Sayı: 25678). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041222.htm>

Örüm, M. H., Mart, G., Örüm, D., & Mart, M. (2024). Mevsimlik tarım işçilerinde depresyon belirtileri ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. 9. *Psikiyatri Zirvesi & 16. Anksiyete Kongresi*, Poster Sunumu, Antalya.

Özdemir, H. Ö., & Karadavut, U. (2019), Tarım işletmelerinde çalışan mevsimlik işçilere yönelik tutum ve davranışların Analizi. *International Journal of Arts And Social Studies*, 2(2), 21-31.

Pekşen, Akça, R., & Arslan, (2021). R. Göç ve mevsimlik tarımda çocuk işçiliği. İçinde Temel V (Eds). *Social and Education*, 97-112). İzmir: Duvar Kitabevi, ISBN: 978-625-7502-16-0

Pelek, D. (2018). Syrian refugees as seasonal migrant workers: Re-construction of unequal power relations in Turkish agriculture. *Journal of Refugee Studies*, 32(4), 605-629.

Saldanha, K. (2024). The invisibility of farmworkers: Implications and remedies. In *Latino Studies: A 20th Anniversary Reader* (ss. 351-378). Cham: Springer Nature Switzerland.

Silver, H., (2022). Social exclusion, A.A. Cançado and C.B. Leal (Eds). *The Human Rights of the Vulnerable, Marginalized and Excluded* (s. 159-164). Ceramics <http://ibdh.org.br/wp-content/uploads/2016/02/2022-the-human-rights-of-the-vulnerable-marginalized-and-EXCLUDED.pdf#page=160>

Şen, B., & Altın, C. (2018). Mevsimlik göç ve yoksulluk ilişkisi: mevsimlik tarım işçileri örneği. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 11(23), 174-192. Doi.10.12981/motif.470

Şen, B., & Kahraman, F. (2012). Oyun hakkını uzağında yaşamak: Türkiye’de içgöç ve çocuk emeği. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (27), 167-189. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sufesosbil/issue/11410/136260>

Şen, B., Arlı, A., & Şen, A. A. (2016). Yoksulluğu Bölüşmek: Süleymaniye Bekar Odası Göçmenleri. İstanbul: Küre Yayınları.

Turhan, E. (2021). Hands that adapt: Seasonal labour migration, climate change, and the making of adaptable subjects in Turkey. In *Climate Change in the Global Workplace: Labour, Adaptation and Resistance* (pp. 110-128). <https://doi.org/10.4324/9780367822903-9>

Wheeler, R., & Nye, C. (2025). The health and well-being of women in farming: A systematic scoping review. *Journal of Agromedicine*, 30(1), 132-152.

Ercan, M., Ercan F. Z., & Kul Parlak, N. (2026). Türkiye'de Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Arasında Sosyal Dışlanma ve Çok Boyutlu Yoksunluk: Konya Örneği. *İş ve İnsan Dergisi* <https://doi.org/10.18394/iid.1719119>

Yiğit, A. A. (2019). Toprak ve tarım reformu kanunu ve pilot il olarak Urfa'da uygulanması (1973-1978). *Türk Dünyası Araştırmaları*, 123(242), 35-48.